

Vroedmeesterpadden in het centrum van Utrecht

Jos Spier & Willie van Emmerik

De verspreidingskaarten van de vroedmeesterpad vertonen al jarenlang een populatie in Utrecht. De geruchten hoe deze populatie zich daar heeft kunnen ontwikkelen doen ook al jaren de ronde. Het ware verhaal wordt nu openbaar gemaakt in een interview met de weduwe van de man die de dieren uitzette.

31 augustus 2012

En dan zit je ineens in een huiskamer aan de Biltstraat in Utrecht tegenover een bejaarde, maar zeer kwieke en erudiete vrouw. Willie heeft per toeval via haar zoon, die net als zij houdt van kanoën, een bezoekje kunnen regelen. Ze heeft ons gevraagd om rond 20.00 uur te komen, dan is het namelijk nog licht en kun je nog wat zien in de tuin. We zijn daar zojuist geweest en hebben een volwassen vrouwtje vroedmeesterpad kunnen vinden onder een grote steen en enkele larven (met brede staartzoom) met een schepnetje kunnen vangen uit de vijver. Een mooie ommuurde diepe tuin met veel gevarieerde begroeiing en hier en daar muurtjes en stapeltjes

stenen. Daarna ontvangt ze ons in de huiskamer. Prachtige hoge ramen, inrichting grotendeels uit de jaren vijftig, leren fauteuils, een reusachtige palm, twee terraria langs de muur. Vol verwachting kijken we haar aan. Nog voordat ze begint hangen we aan haar lippen. Een memorabele avond.

Ze heeft haar hele leven gewerkt in het botanische laboratorium van de Universiteit Utrecht aan de Lange Nieuwstraat. Als student begonnen in 1942 en als werknemer sinds 1946. Sinds 1986 is ze met pensioen. Een snelle rekensom leert ons dat haar huidige leeftijd 88 jaar is. Iets dat ik haar niet had gegeven. Ook haar man, chemicus, werkte aan de Lange Nieuwstraat. Hij is inmiddels overleden.

Een nieuwe hobby

Haar man was op zoek naar een hobby. Eigenlijk voor na zijn pensioen, maar daar moest je natuurlijk op tijd mee beginnen. Terraria dat leek hem wel wat. En de vroedmeesterpad trok zijn aandacht. Deze soort is gebruikt voor genetisch onderzoek naar overerving

van verworven eigenschappen (Paul Kammerer). Iets met de overerving van de kussentjes die op de handjes van dit beestje zitten. Hij denkt dat de vroedmeesterpad vast wel te houden is in een terrarium.

Nou wilde het toeval dat haar man tijdens een vakantie in de Pyreneeën van Zuid-Frankrijk in een (golf) putje van een verwaarloosde midgetgolfbaan een klein laagje water vond met hierin erg veel amfibieënlarven, waarschijnlijk van vroedmeesterpadden, want deze waren 's nachts in de omgeving te horen. Het putje bevatte het enige water in de directe omgeving en stond op uitdrogen. Wat te doen?

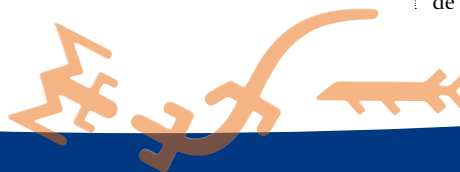
Hij nam het besluit een twintigtal larven in een groenteblikje mee te nemen naar Nederland. Onderweg werd het blikje vervangen door een weckfles, waarvan het deksel af en toe werd losgemaakt om frisse lucht te geven. Zo kwam het dat de eerste vroedmeesterpadden de Biltstraat te Utrecht bereikten. Een deel voor het terrarium, een deel voor de vijver. De padden in het terrarium deden het in eerste instantie goed, maar dat nam spoedig af en het restant hiervan verdween eveneens in de vijver. Hier bleef het echter niet bij...

Tweede en derde lichting

In 1982 werd een nieuwe lichting larven meegenomen. Dit keer uit de omgeving La Drôme, langs de rivier le Roubion. Deze gingen direct naar de vijver. Vroedmeesterpadden in

(Foto: Jelger Herder)

Potje vol larven (Foto: Edo Goverse)

het terrarium leek niet te lukken. In 1985 kwam de derde en laatste lichting larven naar Utrecht. Uit de Belgische Ardennen, meegenomen door een vriend van de vereniging Lacerta (Nederlandse Vereniging voor Herpetologie & Terrariumkunde), waar haar man toentertijd actief was. De populatie die hier op de Biltstraat ontstond vormde uiteindelijk de basis voor bijna alle vroedmeesterpadden in Nederland (m.u.v. de originele populatie te Limburg, één in Den Haag en één in Drenthe).

Ecologie

De larven in de vijver overleefden de winter. Er was ondertussen een put gegraven, bekleed met dakpannen waar de padden zich graag terugtrokken voor de winter. In het begin werd deze nog ter isolatie afgedekt met noppenfolie, maar dit bleek geen noodzaak. De put bleek trouwens steeds minder interessant en werd minder en minder gebruikt. De tuin nam de plaats van de put geheel over.

De oude dame weet ondertussen erg veel van de diertjes. Enkele leuke feiten passeren de revue. Tot in oktober laat het mannetje larven los in de vijver. Een deel overwintert in de vijver als larve. De volwassen diertjes starten half februari met fluiten en houden dat vol tot april. In mei wordt het

stiller. In juni en juli neemt het gefluit weer toe. Tot half augustus, dan houdt het van de ene op de andere dag op. Waarschijnlijk hangt het samen met de daglengte, geeft ze aan. Salamanders in de vijver eten de vroedmeesterpadlarven, pas wanneer de salamanders (in de zomer?) de landfase bereiken overleven de vroedmeesterpadlarven. Vroedmeesterpadden worden na een jaar al volwassen, zitten als adult nooit in het water en graven zich in voor de winter. De vrouwtjes zijn groter dan de mannetjes. Ik schrijf alles geduldig

op. Willie vult aan: zowel de vrouwtjes als de mannetjes fluiten. Als je dieren hoort fluiten is dat grofweg maar 5-10% van de populatie (zie ook 'De amfibieën en reptielen van Nederland' (Van Delft *et al.*, 2009).

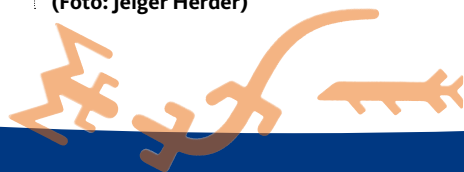
Ook vertelt de dame dat haar dochter die fonetiek studeerde wel eens geluidsopnamen van vroedmeesterpadden van verschillende locaties heeft vergeleken (o.a. Den Haag en Utrecht). Daarbij kwamen enkele verschillen naar voren en werd geconcludeerd dat deze populaties van herkomst verschilden.

Notitieboekje vol onthullingen

Na ruim een half uur blijkt dat ze nog een opschrijfboekje heeft met mensen die ooit larven uit de vijver hebben meegenomen. Het gaat om enkele tientallen personen uit een veelheid aan plaatsen. Hoe is het mogelijk denk ik nog. Het is allemaal nog gedocumenteerd ook. Ze leest op: "Den Haag, Zeist, Bilthoven, Eindhoven, Ruurlo, Nieuwegein, Amersfoort (die ene locatie, niet die andere waar men zo'n lawaai-overlast van heeft), Amsterdam (hortus VU), Ardennen (terug naar huis jongens!), De Bilt, Bilthoven, Pieterburen, Steenwijk, Zwammerdam." Ook in Utrecht komen plekken aan de orde: "Weerdsingel (bij de notaris in ruil voor een testament), Domplein (bij

(Foto: Jelger Herder)

(Foto: Jelger Herder)

een makelaar?), Bloeyendael (is niks geworden zegt ze), Hotel Low Budget op de Boothstraat, de Twijnstraat (tuin naast de Apotheek), Oudwijk, Burgemeester Reigerstraat, binnentuin Bekkerstraat in Wittevrouwen.” En de burens, die hebben ook een vijver met larven (omdat de vroedmeesterpadden over de muur zijn geklommen, aldus de dame)

Stadsluisteravondwandeling

Na afloop van het gesprek fietste Jos nog even langs de Botanische Tuin aan de Lange Nieuwstraat. Hier stond hij begin dit jaar na een avondje vroedmeesterpadden te luisteren in Utrecht. Toen hoorde hij ze voor het eerst en mocht in het licht van een zaklantaarn zijn eerste zichtwaarneming noteren. En ja hoor, daar hoort hij nog enkele

Stadsluisteravondwandelingen

Naar aanleiding van dit interview met de weduwe van de Utrechtse hoogleraar wil RAVON de vroedmeesterpad in Utrecht beter in kaart gaan brengen. Bij deze dan ook het verzoek aan alle RAVONers woonachtig in Utrecht en omstreken om geluid- en zichtwaarnemingen door te geven aan één van de auteurs. Verder zullen er enkele stadsluisteravondwandelingen worden georganiseerd om oude waarnemingen te controleren en nieuwe waarnemingen te verzamelen.

vroedmeesterpadden fluiten en denkt: 'Ze roepen dus tot eind augustus!'.

Summary

The midwife toads of Utrecht, the true story

The authors visited the widow of the person that introduced midwife toads into his garden pond in Utrecht. He chose the midwife toad because this was the species used in the infamous experiments of the notorious Dr. Paul Kammerer. During a vacation in the Pyrenees they found some tadpoles of most probably the midwife toad on a neglected mingo course in a small and drying water body. They collected two dozens of tadpoles which were transported back to Utrecht. In subsequent years they brought back additional tadpoles from a vacation in France (La Drome-region) and received tadpoles from Belgium (Ardennes) from a friend. This mixed population was the source of most of the other introduced populations in the Netherlands (except The Hague and Drenthe).

Jos Spier

Bureau Waardenburg bv
Postbus 365
4100 AJ Culemborg
j.spier@buwa.nl

Willie van Emmerik

biovis@hetnet.nl

Redactioneel naschrift

Het behoeft geen betoog dat RAVON het illegaal wegvangen en introduceren van een, in dit geval, streng beschermde soort afkeurt. De vroedmeesterpad is een niet alleen in Nederland bedreigde en beschermde soort, de soort is immers opgenomen in Bijlage IV van de habitatrichtlijn. De illegaal geïntroduceerde populatie(s) in Utrecht zijn inmiddels zo bekend én ingeburgerd dat het verhaal over het ontstaan hiervan een waardevolle aanvulling is op de kennis die RAVON reeds heeft over de Utrechtse vroedmeesterpadden.

Opvallend zijn de verschillen in het voorliggende artikel en de informatie over de Utrechtse vroedmeesterpadden die ons reeds bekend was. In een gepubliceerd interview d.d. 11 juni 1996 geeft de Utrechtse hoogleraar (naam bij RAVON bekend) zelf tekst en uitleg: zo zouden de eerste larven afkomstig zijn van een vriend uit de terrariumwereld die ze in zijn vijver wilde uitzetten. De nieuwe informatie uit het voorliggende artikel lijkt het meest steekhoudend, temeer daar hij in het artikel uit 1996 moeilijk kon toegeven dat de Utrechtse vroedmeesterpadden een gevolg zijn van diverse illegale handelingen van zijn hand, zoals in het voorliggende artikel te lezen is.

Over het in het artikel gememoreerde onderzoek van Paul Kammerer (1880-1926) is ook het nodige te zeggen, merendeels niet positief! Deze Oostenrijkse bioloog was een van de laatste aanhangers van de theorie van Lamarck (evolutie verloopt via overerving van verworven eigenschappen) en zijn onderzoeken aan onder andere de vroedmeesterpad zijn waarschijnlijk allemaal het gevolg van wetenschappelijke fraude (zoals met oostindische inkt ingespoten paarkussentjes). Op het internet zijn er pagina's over vol geschreven. Veelzeggend is dat Paul Kammerer zelfmoord pleegde nadat zijn fraude in 1926 aan het licht was gekomen.

